

Városunk

Budapesti Honismereti Híradó

III. évfolyam 1. (millenniumi) szám

2000. január

Rédey Pál

A NAGY KIRÁLY

Szent István

Ha magunk elé idézzük azt az országot, amelyet a krónikák szerint a honfoglaló magyarok Árpád után fejedelmeikre hagytak, és amelyet három-négy nem-

ként, megalkudva a szolgálattal egészítették ki a hozzávetőlegesen egy milliónyi népességet, a szentistváni Magyarország lakosságát.

Voltak itt szlávok, mor-

A Szent Korona mai alakjában – felülnézetből

zedéssel később Szent István is örökölt, etnikumában meglepően tarka képet mutat. Felmorzsolt és meghódított népek maradványait, amelyek alig mutattak hajlandóságot, hogy az elasztikusan meghúzott határokon túlra vándoroljanak. Részint szövetségesként, részint leigázott nép-

vák, bolgárok, kazárok, vlachok, pannonok. Germán népek gótok, longobárdok, gepidák. Avarok, horvátok, lengyelek, sőt frankok is. Jöttek ide besenyők, akik őseinket kiszorították Levédiából és szüntek (Folytatása az 5. oldalon.)

„Felkelt a Napunk...”

Több mint száz, egyenként három fős csapat küldte be a Budapesti Honismereti Társasághoz az országos millenniumi középiskolás vetélkedő kitöltött feladatfüzetét, amelynek kérdéseit és a helyes válaszokat a 7. oldaltól ismertetjük.

Kütelki Kossuth Lajos Asztaltársaság

A századforduló idején egyesület, körök, társaságok alakultak a budai hegység fővárosi területén. Ápolták történeti múltunk emlékeit, karitatív tevékenységet fejtenek ki. Az itt élők közül sokan több szervezet életében is részt vettek. (Írásunk a 3. oldalon.)

Nagy-Budapest

Fél évszázados városunk

Nagy-Budapest létrehozása a kor szellemében valósult meg. A főváros peremén élő települések nem nyilvánították ki csatlakozási szándékukat, hanem a Minisztertanács 1949. december 20-án hozott 4349/1050. számú határozatával rendelték el a Budapesttel való egyesítést. Ez a határozat 1950. január 1-én lépett életbe. Huszonhárom peremkerületi várost és községet csatolva a fővároshoz alakult ki Nagy-Budapest huszonkét kerületre terjedő közigazgatási egysége.

Tóth József

TERET NEVEZTEK EL RÓLA

Naponta ezrek sietnek át a Kolosy-téren, a piacra, a buszhoz vagy a HÉV-hez s alig gondolnak arra, hogy kiről is kapta nevét ez a forgalmas csomópont.

Kolosy Györgyöt 150 évvel ezelőtt, 1850. január 23-án akasztották fel a hírhedt pesti Újépületben...

Életéről szűkszavúan valának a különféle források: 1824-ben (vagy 1826-ban) született Erdélyben, a Maros-Torda megyei Mező-Kövesden. Apja nemesi származású tanító és kisbirtokos volt, aki fiát Pestre küldte jogot tanulni. A fiatal

joghallgató 1848. szeptember végén egyik vezetője volt annak a néptömegnek, amely a pesti hajóhídon felkoncolta Lamberg császári biztost.

E véres népitélet előzménye volt Jellačić dunántúli betörése és szeptember 25-én az a királyi rendelet, amely alkotmányellenesen kimondta, hogy: „Minden Magyarországon lévő hadiseregek és akármily nemű felfegyverzett csapatok gróf Lamberg Ferenc tábornagy alá rendeltetnek... „Ezt a rendeletet a magyar ország- (Folytatása a 11. oldalon.)

Lamberg halála a hajóhídon (Orlai Petric Soma ceruzarajza – Budapesti Történeti Múzeum)

Rendkívüli közgyűlését a Budapesti Honismereti Társaság 2000. január 26-án, a XII. kerületi *Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Kortárs Galériában* tartotta.

Részletes tájékoztató hangzott el a „Felkelt a Napunk...” elnevezésű országos millenniumi vetélkedő budapesti döntőjének előkészítéséről, melyre a Társaság kapott felkérést. Közel 250 fővárosi középiskola vehette kézhez a vetélkedő felhívását, és a jelentkezési lapot 177, egyenként három fős diákcsoport küldte vissza. A kipostázott feladatfüzeteket 104 fővárosi csapat nyújtotta be a Társasághoz. Legaktívabbak az újpestiek voltak (27 csapat), de az V., VIII., IX. és XX. kerületiek (tíz vagy több csapat) is hatékonyan dolgoztak. (A feladatfüzet kérdéscsoportjai és a helyes válaszok mostani számunkban közlésre kerültek – szerk.)

Közhasznú szervezetté nyilvánítása érdekében a jelenlévők módosították a Társaság alapszabályát, majd ezt követően **dr. Gergely Katalin** részletes tájékoztatást adott a Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Kortárs Galéria te-

RÓLUNK-RÖVIDEN

Budapesti Honismereti Társaság

vékenységéről, jövőbeni terveiről.

Új székhelyükre tekintettel határozat született, hogy részt kívánunk venni a IV. kerületi Közművelődési Tanács munkájában, és a Társaság itteni képviselőjével **Szölösi Marianne**-t, a BHT tagját, az Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény vezetőjét bízták meg.

2000. január 26-án hozott határozatok:

1/2000. BHT számú határozat

A Budapesti Honismereti Társaság jóváhagyólag elfogadja Gábrriel Tibor titkár tájékoztatóját a „Felkelt a Napunk...” elnevezésű országos millenniumi vetélkedő budapesti döntőjének előkészítéséről.

2/2000. BHT határozat

A Budapesti Honismereti Társaság

1. egyhangúan, ellensza-

vazat és tartózkodás nélkül elfogadja Alapszabálya módosításának írásbeli tervezetét, annak alapján Alapszabályát módosítja;

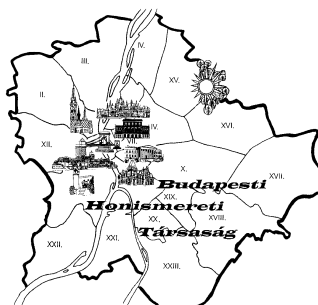
2. felkéri titkárát, hogy a szükséges dokumentációkat a közhasznú szervezté nyilvánítás érdekében nyújtsa be a Fővárosi Bírósághoz;

3/2000. BHT határozat

A Budapesti Honismereti Társaság

1. tisztségviselői megújítása előkészítésének érdekében létrehozta Jelölő Bizottságát;

2. a CXL. tv. 83. §-a alapján létrehozott IV. kerületi Közművelődési Tanács tevékenységében részt kíván venni, delegált képviselője révén.

Támogassa adójának 1%-ából a Budapesti Honismereti Társaságot!

Fontos a múltunk, fontos a jelenünk, de legfontosabb a jövőnk. Ennek a jövőnek építéséhez kívánunk hozzájárulni a „Városunk” című szerény kiadványunkkal, amely a szó legszorosabb értelmében közhasznú célokat szolgál, ingyenes, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi fiókjában is olvasható. Ezúton is köszönjük támogatóinknak múlt évi hozzájárulásait, és kérjük, hogy ez évi tevékenységünk támogatására ajánlja fel jövedelemadója 1%-át!

Budapesti Honismereti Társaság

Adószám: 19673903-1-41

Címünk: 1043 Budapest, Berda József utca 48.

Helytörténeti gyűjteményvezetők találkozója

A **Budapesti Történeti Múzeum** Barokk Termében tartották a fővárosi kerületek helytörténeti gyűjteményeinek vezetői december 15-én szakmai találkozójukat. **Pándy Tamás** tájékoztatást adott arról, hogy a *Dr. Széky Endre Pestszentimre Történeti Társaság* a városrész történeti múltját bemutató állandó kiállítást hozott létre. Nagy-Budapest kialakítása ötvenéves jubileuma alkalmából a *Budapesti Történeti Múzeum* – a Budavári Palotában – március 29-én tervezi megnyitni három

szintre kiterjedő, reprezentatív kiállítását. *Budapest Főváros Levéltára* – szintén az említett jubileum kapcsán – a Budapesti Történeti Múzeum Metszettárában, novemberben nyitja meg kiállítását, és egy kiadványsorozatot indított útjára. A sorozatban a főváros-hoz ötven éve csatolt települések forrásanyagait kívánják közzé tenni a középiskolai történelem tanítás és a helytörténeti kutatás segítése céljából. Első kötete, a „Dokumentumok Kispest történetéhez” című, az elmúlt évben jelent meg. A

millennium alkalmából az Óbudai Múzeum szeptem-

ber-októberben hozza létre jubileumi kiállítását.

Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Kortárs Galéria kiállításai

Január 21 – március 4: a Magyar Kultúra Napja alkalmából – XX. századi magyar pikktúra Mednyánszkytól Czóbelig (Válogatás Kovács Dezső gyűjteményéből.)

Március 14-től – Csete Ildikó és Csete György kiállítása (Csete Ildikó textiljeivel és zászlói-

val az 1848-as hagyományokhoz kapcsolódik – ezzel a kiállítással emlékeznek 1848 március 15-ére. Csete György Kossuth-díjas építész templomait bemutató tervrajzaival és fotóival az ezeréves kereszténység és államalapítás jubileumának állítanak emléket.)

Kütelki Kossuth Lajos Asztaltársaság

Egy budai társaskör a századelőn

A Szépilonánál a hegyek közé igyekvőt a nagyváros füstje után még ma is megcsapja a varázslatos erdei levegő. A századfordulón pedig maradéktalan pihenésnek, természetközeli munkának szentelhetők magukat az árnyas fák alatt megbúvó nyaralók, majorok, fogadók lakói. E hatalmas területen a társas életre vágyókat 1891-től Eperjessy István tanító fogta össze a *Zugligeti Egyesületben*, széleskörű helyismereti tevékenységgel. A század elején már itt működött a *Budahegyvidéki Társaskör* és a *Szabad Polgári Kör*, de egymás után alakultak a kisebb zugligeti tájegyiségeket képviselő egyletek Kútvölgyben, Virányoson, Szépilonán pedig 1910-ben Orbán Imre mészáros létrehozta a *Kütelki Kossuth Lajos Asztaltársaság*ot. Sokan több társaskör tevékenységéből és egyéb, karitatív munkából is kivették a részüket.

Az egyesület összefogásának eredményeként született meg a zugligeti Kossuth-szobor 1912-ben, talán elentételezésekként az 1898-ban a Labanc úti iskola udvarán felállított Ferenc József szobornak. Eperjessy István igazgatta az iskolát, aki a Kossuth-szobor felállítását kezdeményezte. Az iskola napközi otthonának az élelmezését Orbán Imre magánemberként támogatta, majd az asztaltársaság alakulása után a szegényebb gyermekek felruházását is segítette.

A Kütelki Kossuth Lajos Asztaltársaság összejövetelét általában a Szép Ilona vendéglőben tartotta. A társaság elsősorban a környékbeli kisemberekből tevődött össze, de kapcsolataik túlnőttek a lokalitáson.

Diszelnökük, Szebeny Antal dr. az akkor hatalmas I. kerület képviselője, néhány sokat segítő városatya Perczel Béla, Petri Ottó

gár” szerkesztője, Szigeti János dísztagok lettek. A március 15-ét köszöntő műsorokon Orbán Imre elnök bevezetője és a Nemzeti dal

után 1848-at méltató előadások, majd az asztaltársasági tagok gyermekeinek éneke és szavalata következett, melyet a társasvacsora felköszöntőivel zártak.

Nem egyszer tartottak jótékony célú táncmulatságot. 1911 áprilisában száz forintot szavaztak meg a zugligeti Kossuth-szoborra, melyet befizettek a Méhkas szövetkezetbe. Lajos-napi összejöveteleiken Kossuth életéről emlékeztek meg, s mint általában a többi alkalommal is, a környékbeliekkel kibővült közönség csak a hajnali órákban oszlott szét. Az 1912. évi decemberi közgyűlésen háromévi sikeres működésről számolhattak be, itt már

több társaskör is képviselte magát, Apponyi Albert gróf és Kossuth Ferenc pedig táviratban küldte el üdvözlését. Papp János és Orbán Imre anyagi áldozatot sem kímélve a lassan beépülő Pasarét lakói és nyaralói bevonásával rendeztek kabarét, hol gyermekeik apjuk után öltözve a fűszeres és a mészáros foglalkozást is bemutatták. Népdalok, szavaltatok hangzottak el, Orbán Ilonka az Ezüst fátyol legendáját adta elő.

Szép hagyományt teremtettek a Budavár 1849. május 21-ei bevételénél elesett honvédek tabáni temetőjében lévő sírok koszorúzásával. 1913-ban már öt budai és hét pesti egylet is csatlakozott hozzájuk a Horváth kertben, s a temetőben szavaltatok és szónoklatok emlékeztek a hősökre. 1914-ben pedig a testületi kivonulást a *Budapesti Egyesült Jótékony Asztaltársaságok* központja rendezte, melyen „Az elhalt hősök még életben lévő egykori bajtársa, borszéki Weinczierl József 1848-49-es tüzerfőhadnagy is koszorúzott. Az őszi találkozóhoz viszont már az új háborúba indulóktól búcsúztak.

Karacs Zsigmond

mellett Papp János fűszeres és a társaskörök híreit rendszeresen közlő, az asztaltársaság hivatalos lapjának fogadott „*Szabadpol-*

KÜZDELMES ÉLET

Pestszentimre Története Állandó Kiállítás

Az elmúlt év nagy eseménye volt a pestszentimrei életben, hogy több éves (évtizedes) küzdelem után megnyílhatott a település történetét bemutató kiállítás. A kerületi önkormányzat hozzájárulásával a polgármesteri hivatal Pestszentimrei Ügyfélszolgálati Irodájának több termében bemutatásra került a *Dr. Széky Endre Pestszentimre Történeti Társaság* kiállítási anyaga. Társaságunknak

adományozott 1%-os támogatások a táblók keretezését és üvegezését szolgálták.

Két fő részre osztható a kiállítás. A nagyterem táblóin az Ős-Dunától Péterpusztán, Soroksárpéterin, az önálló Pestszentimre községen át napjainkig követhetjük nyomon a múltat, az I.-II. világháború helyi vonzatait, az újjáépítést, az '50-es éveket, 1956-ot és az újabb fejleményeket.

A további helyiségekben elhelyezett táblókon egy-egy konkrét témakör „mutatkozik” be. Ezek az iskolák, óvodák, polgári iskola, egészségügy, posta, csendőrség-rendőrség, közlekedés, egyesületek, pártok-szakszervezetek, egyházak (katolikus, református, baptista, evangélikus, zsidó), kultúra, sport-strand, kereskedelem, iparosság, ifjúság, közigazgatás, emlékművek, vasút és a Krepuska család története elevenedik meg. A fotók, dokumentumok, egyéb relikviák igyekeznek ➔

közelebb hozni a látogatók számára ennek a szegény településnek régmúltját, bemutatni az itt élők küzdelmes életét.

Szervesen kötődik a kiállítás (mintegy folytatva, kiegészítve) a Széky Társaság kiadásában megjelent *Pándy Tamás: 100 éves falu a Városban – Pestszentimre* című monográfiához, illetve a *Pestlőrinc – Pestszentimre olvasókönyve* című kerületi kiadványhoz.

A Társaság és jogelődjeinek korábbi – 1972-től, majd minden évben megtartott – iskolai helytörténeti előadásorozatát és a NAT-hoz kapcsolódó társasági összeállítást kívánják folytatni, mellyel az iskolai tantervekbe integrálható e városrész történetének tanítása.

A kiállítás alkalmas arra, hogy osztályok látogassák, ott érdemi „történelem-ta-

nítás” folyhasson. Januárban a kerület oktatási vezetői, a helyi iskolák igazgatói, történelem tanárai, valamint néhány kerületi gyűjtemény képviselője és a budapesti helytörténeti gyűjtemények szaktanácsadója összejövetelén alakulhat ki a pestszentimrei helytörténeti oktatás formája.

Természetesen a felnőtt lakosság részére is ad a Pestszentimre Története Állandó Kiállítás érdekes látnivalókat, újdonságokat. A Széky Társaság kezelésében lévő gyűjtemény anyagaiból – tárglok hiányában – csak minimális tárgy emléke-

rülhetett bemutatásra. Ennek ellenére több dokumentumot, feltve őrzött személyes tárgyat ajánlottak fel a Társaságnak – a kiállítás hatására.

A kerület polgármestere által megnyitott állandó ki-

állítás megteremtette a lehetőséget Pestszentimre múltjának megismerésére, egyben a tíz éves Dr. Széky Endre Pestszentimre Történeti Társaság munkásságának bemutatására.

TÁPÉ

A kiállítás megnyitóján Pándy Tamás üdvözlöi a megjelenteket

(Fotó: Szekeres János)

ÓBUDA ÉVSZÁZADAI

(Budapest, Kortárs Kiadó, 1995., 592 p.)

A könyv több mint négy éve jelent meg, már megjelenése pillanatában sikert aratott. Akik későn gondoltak arra, hogy megvásárolják, ma csak kevés remény-nyel kereshetik antikváriumokban.

Lokálpatrióták reménykedése és kitartása keltette életre a kötetet. Nem véletlen – az előszóban emlékezik erre Óbuda polgármestere, Tarlós István –, hogy a Kéhlí vendéglőben ültek össze azok az óbudaiak, akik megalapították az *Óbudai Polgári Kört*. E társaság és számos támogató segítségével jelentették meg az Önkormányzat kiadásában a könyvet.

A szerkesztők, **Kiss Csongor** és **Mócsy Ferenc** a tanulmányokat két főrészbe sorolták. Az első rész, történeti áttekintést

ad az őskortól 1950-ig, az Árpád híd átadásáig. **Kaba Melinda** „Aquincum a régészeti ásatások tükrében” című tanulmányában bemutatja a római kor ma is fellelhető emlékeit. Az aquincumi polgárváros mellett ismerteti a Flórián téren ma is látható katonai fürdőt, a „Thermae maiores”-t.

A középkori Óbudán, a királynői városban két középkoros régész: **Bertalan Vilmosné** és **Altmann Júlia** a kalauzunk: a királyné és a káptalan között megosztott városban mindent bejárhatunk, a hajdan volt templomokat, a híres klarissza kolostort és a város egykori piacterét is. **Buda** 1541. évi elfoglalása Óbuda pusztulását is magával hozta, bár mindvégig lakott település maradt.

A XVII. század végén Óbuda a Zichy család kezére került, majd új telepések érkeztek de a XVIII. század második felében Óbuda koronabirtok lett ismét.

A város gazdasági fejlődéséről több írás számol be: a mezőgazdaságról **Létay Miklós** tanulmánya szól, az ipar történetét **Endrei Walter** írta meg. Óbuda közlekedésének történetéről és építészeti emlékeiről is olvashatunk a kötetben. A társadalom mindennapi életével ismerkedhetünk meg a további tanulmányokban. A „Hitélet, felekezetek, templomok történetét,” több szerző írása ábrázolja, A mai szerzők mellett, **Schoen Arnold** tanulmányát is megtalálhatjuk Óbuda nyilvános kápolnáiról. Olvashatunk egykori ispotályról, a Margit Kórházról,

hajdan volt és mai iskolákról és a sportról. Óbuda-Ujlak – még napjainkban is tartó és sokat vitatott – revitalizációjáról **Szegner László** számol be.

Óbudától búcsúzni – ha eddig nem volt róla szó – csak Krúdy Gyulával lehet. Ez nemes gesztus a szerkesztőktől: **Nemere József** „Krúdy Gyula Óbudája” 1966-ban készült írása zárja a tanulmányok sorát.

A függelékben értékes adattárakat és összeállításokat találunk a népesség számának alakulásáról, a gyárak alapításának évéről. A műemlékek jegyzékét az Óbudán található múzeumok és kiállítóhelyek alapos ismertetése zárja **dr. Ujj Irisz** tollából.

E késői ismertetés megírását az a szándék is indokolja, hogy figyelemfelhívás lehessen egy esetleges újabb kiadás megjelentetésére.

(S.K.)

A NAGY KIRÁLY

• folytatás az első oldalról

lenül sarkunkat taposták. Kunok, akik velünk érkeztek, mint rokonokkal. És azt hiszem, a felsorolás nem is teljes. Minden esetre rájuk igazán állt István híressé vált üzenete: „Gyenge és törekeny az egy nyelvű és egy erkölcsű ország. Hagyom azért fiam, adj nekik táplálást jó akarral, hadd éljenek nálad örömebb, hogy nem másutt lakoznának.” Egy szóval a bölcs király nagyon is valóságos helyzetből indult ki.

Vitatkoznunk kell viszont a svájci Historia Mundiban kifejtett gondolatokkal, hogy István „intelmei” azokra a német „hospitesekre és advenaekre” vonatkozott, akik már Géza fejedelem idejében katonákként és térítőkként árasztották el a fejedelmi, a királyi udvart. Wezelin von Wasserburg egész „hadserggel” érkezett, nemkülönben Gerhard püspök. A Historia Mundi úgy állítja, hogy német katonaság vívta ki István győzelmeit. Még Konrád német császárral szemben is. Arról nem is szólva, hogy Koppany és Ajtony megalázásában övék volt az érdem. Ez alapon német inspirációra választotta Géza bajor Gizellát István hitvesének, aki nem volt más, mint I. Ottó császár unokahúga.

Svájc felől nézve az udvar környékén felduzzadt német telepések, katonák és egyházi személyek, valamint „vendégek” határozták meg István cselekvési lehetőségét. Ezzel szemben állítanunk kell, bármennyire is gyérek az információk és bizonyítékok, István önálló döntéséhez semmiféle kétség nem fér. Történelmi ismereteinket abba

sűrítjük, hogy ezer éves múltunk során benne tisztehetünk egy páratlan képességű, zseniális tehetségű, karizmatikus uralkodót, akinek intézkedései nyomán megszületett a magyar államiság, és amelynek szilárdságát nem tudta kikezdeni a belső és külső megpróbáltatások egész sora.

Nagy kérdés, állt-e vala-

Szent István
(A Képes Krónika 40. oldaláról)

milyen példa előtte, amelynek konzekvenciáját levonhatta volna. Nincs bizonyítékunk, de nyilvánvalóan tisztában volt az akkori Európa forrongó történetével. A magyarok két katasztrofális veresége Nyugaton – Merseburgnál (934) és Augsburgnál (955), vagy Keleten Drinápolynál (970) – alig fél évszázadon belül érte az országot. Ezek a történelmi vereségek nemcsak elgondolkodtatóak voltak, de radikális politikai döntést is kívántak. Rá kellett döbenni, hogy Nyugaton és Keleten van egy-egy birodalom – a német-római, és bizánci császárság – amely külön-külön is képes lenne a magyarság teljes megsemmisítésére. Emé nagy veszélyeket katonailag alig, de politikailag ki lehet védeni. Szent István zsenialitása

abban jelentkezett, hogy nem húzott ujjat e nagyhatalmakkal, a kompromisszum útját kereste, s a „szélcsendben” lerakta államának alapjait.

Koncepciója szerint európai államot kell létrehozni. Itt, a magyar steppéken, abból a népből, amelyet „észak-ázsiai lovasnépnek”, de hordának is neveztek, vagy legjobb esetben nomád népnek. Ha pedig eu-

rópai államot, akkor annak paradigmája mégiscsak Nyugaton van. Talán a frank-római birodalomban, vagy annak feltámasztójában, a német-római birodalomban. Bizánc más volt. Még akkor is, ha az ezredforduló idején hét százados múltra tekintett vissza. Ez idő alatt ugyan kibír-

ta a történelem pörölycsapásait, megvívta harcait Mohameddel, az arab-török hódítókkal, mégis despota, korrup, intrikus politikája aligha lehetett vonzó egy „image-t” kereső uralkodó előtt. Jóllehet a nyugati birodalom sem volt „Hófehérke”, számítani lehetett expanziójára, de kiszámíthatóbb és toleránsabb volt keleti riválisánál. A háttérben meghúzódó világegyház mérséklő hatására pedig lehetett számítani.

A politika sakkjátszmájában István a fehér bábukat választotta. Kétség kívül a legbölcsebb döntés alapján. Ám ehhez a pusztán politikai döntéshez az egész magyar nép felsorakoztatása vált szükségessé. Ezt a népet kellett kultúrájában, vallásában, barbár szokásiban, jogrendjében, civilizációjában tökéletesen megváltoztatni, egy új rendszerbe ta-

golni. Ezer éves történetünk legnagyobb kihívásával állt szemben. Történelmi példák sora emlékeztet arra, hogy ennek megvalósítása – főként egy nemzet életében – soha nem járt sikerrel.

Ám ami nem sikerült a történelem nagyjainak, az szinte maradék nélkül sikerült Szent Istvánnak. Mi lehetett sikerének titka? Az egyik döntő tényező látásom szerint a kereszténység gyors elterjesztésében állt. Ezt a nagyhorderejű intézkedését azért szabad „túlbecsülni”, mivel a valláson keresztül egy egész sor más kérdés is, mint a szokások, magatartás-formák, kultúra, és civilizáció megoldásra jutott. István az új hitet a cseh Adalberttől kapta, aki az egyház megújulásának híve volt. Nincs helyünk a részletek taglalásához. Jól tudom, hogy őseink korábban is találkoztak keresztény misszióval, sőt az egyház intézményével. István annak is tudatában volt, hogy a keresztény misszió tömegsikeret ért el a világ számos helyén. Akkor pedig az ő országában is bekövetkezhet a „csoda”. Azért első rendben, mert a népek, az emberek többsége vágyott egy magasabb rendű erkölcsre. Szeretetre, megbékélésre, türelemre, szelidségre. Ott, ahol a vérbosszú dívott, a hatalom erőszaka tombolt, ahol értéktelen volt az emberi élet, s a könnyörtelenség és szívtelenség uralkodott, hallatlan keletje volt a krisztusi eszméknek. Minden biztonnal ez a szelid etika ragadta meg őseinket.

Szemére szokták vetni a szentéletű királynak keménységét, türelmetlenségét, olykor kegyetlenségét, mint pl. Thonuzoba besenyő vezér esetében, aki vonakodott elhagyni pogány hitét. Őt az →

→ abádi révnél eleve-
nen temették el.

István történelmi stációi ismertek. 974-ben bajor papok keresztelik meg, 1000-ban koronát kér és kap a Prágából érkező Asztrik szerzetes útján II. Szilveszter pápától. A nagy lázongásokról és leveréseikről már esett szó. 1038-ban utód nélkül meghal. Úgy fest a dolog, hogy a pogány kultúra visszaállítására kevés a remény. Sikertelen a legdöntőbb dolog, az ország népe keresztény lett – legalábbis a felszínen –, s ezáltal annak társadalmi, szociális és kulturális alapjai megszülettek.

Ellenben az új királyság nem légtüres térbe született. A nyugtalan Európa, legfőképpen a szomszédos hatalmak szünet nélkül szemtetet vetettek a törékeny magyar birodalomra. És itt mutatkozott meg újfent a király zsenialitása. Mert a magyar királyság, zseb-

ben az európai útlevelel, kereszténységével, mégiscsak „idegen test” volt Európa szívében, ahol mint ék szorult be a germánság és szlávtság közé. És miközben iparkodtak letéríteni a „csodaszarvast” útvonalról, 1019-ben egy harmadik vadász is jelentkezett, Bizánc, akivel szomszédsgába kerültünk ebben az évben. Északról a lengyel Boleszláv herceg hadai olykor a Dunáig merészkedtek, s új fordulat gyanánt Nyugatról II. Konrád szeméjében jelentkezett a hóditó. 1030-ban indította el invázióját, Mosonynál ketté ágaztatva seregét, s a Duna két partján a Rábaig, illetve Esztergomig nyomult. Ám a király hadba szólította fegyveres erejét, s Konrád serege megaláztatottan távozott. István elfoglalta Bécsset, történelmünk során első ízben.

Háborúi nyomán új vonásokkal gazdagodott az ural-

kodó. Zsenialitása megjelenik következetes békepolitikájában. Nem erőből és hatalomból politizált, hanem a kompromisszumok szüntelen keresésében, a reális helyzet figyelembe vételével. Így sikerült belátható időre biztosítani az ország függetlenségét.

Fáradhatatlan uralkodó volt. Ennek köszönhetően érte el a belső helyzet konszolidálását, az ország átszervezését. Támasza rendületlenül az egyház és a hadsereg volt, amelyek szervezését szinte kizárólag maga végezte. Püspökségek, érsekségek, monostorok, iskolák, papok, szerzetesek álltak az újítás szolgálatába. Munkásságuk nyomán növekedett a műveltség, a mesteremberek és a földművelésének tudománya, a „jurta-gondolkodást” felváltotta a helyhez kötöttség, a nomád kultúrát a magántulajdonon alapuló keresztény kultúra.

Város ugyan még kevés volt, de falvak születtek, és kialakultak a helyi közigazgatás átfogó szervei, a vármegyék. A törvények szigorát alkalmazta, a közbiztonságnak híre volt. A nemzeti sajátosságok alapján „megülepedett” társadalom nyugati formát kezdett ölteni. Egyszóval egyre határozottabb jelei mutatkoztak a modern államiságnak. Négy évtized alatt ennél többet nem is lehetett tenni. De ami történt, neki köszönhető.

Történeti kérdés, mivé vált volna nemzetünk nélküle. Ám volt István király. Adatott. A legszerencsésebb időben. Személye mélyen belevésődött a magyar lélekbe. Úgy annyira, hogy a szorongás pillanataiban hozzá folyamodik, hogy erőt merítsen cselekedeteihez. A szentistváni erőfeszítés sikere mindenkor reménységre jogosította a csüggedőket.

A Pestet Budával összekötő Lánchíd, most már több mint százötven éve, nem csupán két város, illetve városrész állandó kapcsolatát tette és teszi lehetővé. Tulajdonképpen a híd gondolatának megszületése óta a

gazdasági-társadalmi haladás, modernizáció, felemelkedés jelképe,

a maradandó értékek teremtésének szimbóluma.

A Lánchíd azonban emellett építészeti remekmű is, mind architektonikai, mind esztétikai szempontból csodálatra méltó alkotás. Tökéletesen illeszkedik a Pest-Budából világvárossá fejlődő Budapest egységébe. Nem véletlen, hogy másfélszáz éve a főváros és egyben

Magyarország egyik fő jelképe, turisztikai látványossága. Számos festő, képzőművész választotta már alkotása témájául, képek ezrei ábrázolják. Mind a mai napig évente milliók keresik fel és kel-

nek át rajta gyalog, s tesz ez, mert élvezet átkelni a Lánchídon.

Negyed évvel ezelőtt jelent meg, a híd átadásának százötvenedik évfordulója alkalmából, a **Széchenyi-lánchíd és Clark Ádám** c. kötet. Kiváló kutatók által írt és gondosan össze szerkesztett tanulmányok segítségével mutatja be az ötlet megszületésétől a híd

megvalósulásáig tartó, belpolitikai csatározásokkal igencsak tarkított folyamatot; hogyan jutott el, a XVII. században megjelenő, Dunán átívelő állandó híd gondolata a későbbi törvényi rendezésig, majd

a munka megindulásáig és befejezéséig.

Az építkezés bő tíz esztendőjének eseményeivel ugyanúgy megismerkedhet az olvasó, mint tervezőjének, *William Tierney Clark*nak, valamint az építkezés helyszíni irányítójának, *Clark Ádám*nak életével és tevékenységével. A tanulmányok sorát a Lánchíd építészeti elem-

zése, illetve a magyarországi képzőművészetre kifejtett hatásának bemutatása zárja. Mindazok, akiket érdekel ez az egyedülálló építészeti alkotás, hasznos, ugyanakkor érdekes és olvasmányos, képekkel gazdagon illusztrált kötetel gyarapíthatják könyvespolcukat.

Olyan kötetel, mely sokat segíthet árnyalt képet alkotni a főváros közlekedését és városképét a mai napig meghatározó, nekünk magyaroknak oly sokat jelentő Lánchídról. A kötetet **dr. Gáll Imre** és **dr. Holló Szilvia Andrea**, a Budapesti Történelmi Múzeum Kiscelli Múzeuma igazgatóhelyettese szerkesztette.

Gönczi Ambrus

Könyvszemle

A Széchenyi-lánchíd és Clark Ádám

A magyar középiskolai korosztály számára szervezett országos millenniumi vetélkedő feladatfüzetének kérdései és helyes válaszai:

1. Településtörténet

Melyik István-kori egyházmegyéhez tartozott a ti lakóhelyetek területe? Mutassátok be (maximum egy A/4-es gépelt oldalon) megyétek egy településének Árpád-kori történetét, ismertessétek nevének eredetét!

A mai főváros pesti oldala a váci, budai oldala a veszprémi egyházmegyéhez tartozott.

2. Tervezzetek kirándulást!

A történelmi múlt megismerésében nagy szerepe van a jól szervezett tanulmányi kirándulásoknak. A közvetlen élmény ugyanis nem pótolható a könyvekkel. Tervezzetek történelmi megyétekben egy egynapos kirándulást (útvonalt, távolság, látnivalók megjelölésével), amelynek célja, hogy megismertessétek társaitokkal a Szent Istvánnal kapcsolatos emlékhelyeket. Készítsetek hozzá térkép-vázlatot! Terjedelme legfeljebb egy A/4-es gépelt, vagy két A/4-es kézzel írott oldal legyen, valamint egy oldal a térkép-vázlat.

A megoldásban – akár az első feladatnál – itt is fontos volt az ötletesség, a történelmi hitelesség és a tervezett út megvalósíthatósága.

3. Mozaikok Szent István életéből

Szent István születéséről, életéről, tevékenységéről sokan írtak. Különböző források, legendák, szépirodalmi művek őrzik alakját. Ezekből válogattunk részleteket. Milyen művekből tevődik össze az alábbi, összeollózott életrajz? A feladatot nehezíti, hogy szán-

„FELKELT A NAPUNK...”

Kérdések és válaszok

dékosan nem írtunk külön bekezdéseket.

„Kezdődik a magyarok királyának, és apostoluknak, Szent Istvánnak élete. Így történt, hogy az éber isteni kegyelem a veszedelem és tudatlanság fiaira, kiáradt a magyarokra is, akik tudvalevőleg egykor a keresztények ostorai voltak. Volt akkor egy Géza nevű fejedelem, a negyedik attól számítva, ki a magyaroknak Pannóniába jövedele idején első vezérük volt. Szigorú és kegyetlen, szinte hatalmaskodva bánt az övéivel, de irgalmasan s bőkezűen az idegenekkel, kiváltképpen a keresztényekkel. Minek szaporítam a szót? Eljött az égben rendelt idő, háza népével együtt hitt és megkeresztelkedett, megfogadván, hogy minden uralma alá vetett alattvalóját a keresztény hit szolgálatába állítja. Közben megszületett a fejedelem Istentől megjövendő fia, akit a próféta szerint ismert az Úr, még mielőtt a méhben megfogant volna, és akinek, mielőtt megszületett, első vértanúja nevét adta. István Esztergom városában született, s már gyermekkorában teljességgel átítatta a grammatika tudománya. Vékony, keskeny állú legény. Haja semmi színű, szürke szeme mélyen ül és hidegen tompa fényű. Ajaka keskeny, orra egyenes, bőre sárgás, keze keskeny és eres. Nőtt a gyermek, gyámolítva a királyi nevelésben, átlábalta a kisdedéveket, s miután a serdülőkor első lépcsőfokán átlépett, apja összehívta Magyarország főembereit és az utánuk következő rendet, a közös tárgyalás tanácsa szerint fiát, Istvánt a

nép élére állította, hogy uralkodjék őtána, és ennek megerősítésére külön-külön megeskette. Halála után a még gyermek István a főemberek és a köznép kegyéből dicsőségesen az ország trónjára emelttén, lángoló lélekkel kezdte terjeszteni az igazságot, mert ámbár gyermekévének virágjában állt, nem a száján volt a szíve, hanem szívében a szája.”

Ezek a művek: Szent István legendája Hartvik püspöktől; Szent István király kis legendája; Szent István király nagy legendája; Kós Károly: Az országépítő.

4. A korona nyomában

A Szent Korona sok kaland után került méltó helyére, a Magyar Nemzeti Múzeumba. A koronához, a koronázási szertartásokhoz fűződő eseményekkel kapcsolatosak a következő feladatok.

a.) „Vedd az ország koronáját, melyet a püspökök méltatlan keze helyez fejedre az Atyának és a Fiúnak és Szent Léleknek nevében...” A koronázási szertartás melyik szakaszában hangzanak el ezek a szavak, kik a résztvevők?

A tulajdonképpeni Pontificálé. A jelenlevő püspökök kezükkel tartják, az érsek által az oltárról levett koronát, és az érsek irányításával a király fejére teszik. A XVI. századtól a nádor a szertartást vezető püspökkel helyezi a koronát az uralkodó fejére.

b.) „Itt segítőtársam fogott egy vörösbársony vánkost, felfejtette, kivette belőle a tollak egy részét, a Szent Koronát beletette a vánkosba, majd újra bevarrta.” Melyik eseményre utal ez a részlet?

1440. február 21-én éjjel Kottaner Jánosné elloppja Visegrádról a koronát V. László számára.

c.) „Bölcs körültekintő kedvelt barátaink! Megírhatjuk az örömhírt, hogy az isteni kegyelem segítségével a most múlt Szt. Jakab apostol előestéjén, vasárnap, a napnak körülbelül hatodik órájában visszaadták Magyarország Szent Koronáját...” Mikor és hol írták ezt a levelet? Kik az írói, és milyen esemény kapcsán vetették papírra?

1463. július 25. A soproni követek levele az erdélyi szászokhoz. Sopronban három napig látható volt a korona, amit 24 évig a császár birtokolt. A Szent Koronát Bécsújhelyből hozták vissza, kiváltva III. Frigyesztől.

d.) „Legfelségesebb fejedelem, Ferdinánd, Isten kegyelméből Magyar- és Csehország királya, ... valamint az ország főpapjai, bárói, főurai és egész nemesége ... kedves testvéremmel együtt, Magyarország koronájának őrzésével egyhangú akarattal megbíztak, a koronát nekem és testvéremnek kezébe adták.” Kinek a szájából, mikor (év, hónap, nap) és hol hangzottak el ezek a szavak? Kit nevez kedves testvéremnek a megszólaló?

1527. november 11., Székesfehérvár. Perényi Péter koronaöri esküje. Báthori Istvánt, Magyarország nádorát nevezi édes testvéremnek.

e.) „A magyaroknál az a szokás, hogy aki ezt a koronát hatalmába keríti és fejére teszi, az lesz a király, s annak az egész ország meghódol.” Mibe jegyezték le ezt a gondolatot, és milyen esemény kapcsán?

Szolimán 1527. augusztus végén a mohácsi csata évfordulóján a koronát a török táborba hozatta.

A korona megérke →

→ zésekor a szultáni naplóba jegyezték föl a részletet.

f.) „Esküszöm, hogy Magyarország Szent Koronáját és az e mellett tartani szokott király és ország ékszerait mindenkor tehetségem szerint szorgalmasan megvédem, híven megőrzöm...” A részlet a koronaóri esküből való. Hol és mikor hangzott el először ez az esküszöveg?

1608. november 20. Pozsony, az országgyűlés előtti koronaóri eskü. (II. Mátyás királlyá választását követően.)

g.) „Üdvözlégy angyali ősi Szent Koronánk! / Örülj apostoli, keseredett hazánk! / S úgy fogadd kebledbe Budán a kincsedet / Hogy lássa szemedben, irigy, reményedet.” Milyen alkalom ihlette az ismeretlen költőt e vers megírására?

1790. február 18-án indul a koronát vivő menet Bécsből Budára.

h.) „Ezen népi szent klenódiatok az idő behatása folytán épségükben sokat szenvedvén... öfelsége legkegyelmesebben megparancsolni méltóztatott, hogy a magyar szent klenódiatokon a legszükségesebb helyreigazítások a budai királyi várban, a koronaörök szorgos felügyelete alatt legközelebb eszközöltessenek.” Mikor és miért készült a jegyzőkönyv, amelyből a részlet származik?

1867. március 21. Ferenc József a koronaörök jelenlétében (Károlyi György gróf és Vay Miklós báró) megtekintette a budai várban a koronát és az ékszereket, s erről jegyzőkönyvet vettek fel.

5. Ítélezz!

Szent István törvénykönyvben rögzítette írott jogunk alapjait. A bűnösöket következetes szigorral

büntette. Mely törvénykönyv mely paragrafusában alapján, milyen büntetést szabnátok ki a következő esetekben?

a.) A földjét művelő Becse jó idő lévén vasárnap délelőtt befogatta ökrét, és felszántotta a földjét.

I. törvénykönyv 8. paragrafus a vasárnap megtartásáról. El kell venni az ökrét, és átadni a várnépnek elfogyasztásra.

b.) Az ispán úr megharagudott asszonyára, kést ragadott és megölte őt.

I. törvénykönyv 15. paragrafus, azokról akik feleségüket ölik meg. A királyi tanács határozata szerint 50 tinóval egyezzék meg az asszony rokonaival, és vezekeljék az egyházi törvények parancsa szerint.

c.) Pénteken este Zsombor jóízűen falatozott a nyársra húzott ökréből.

I. törvénykönyv 11. paragrafus, a péntek megtartásáról. Egy héten át sötétbe zárva böjtöljön.

d.) A szomszédok úgy összevesztek, hogy Keve kardot rántott, és levágta szomszédjának fülét.

II. törvénykönyv 13. paragrafus, a testconkításról. Testének ugyanazon részét vágják le.

e.) Az asszonyt, akinek amúgy becsületes férje volt, harmadik alkalommal kapták lopáson.

I. törvénykönyv 31. paragrafus, az asszonyok tolvajlásáról. A férje váltsa meg, ha még egyszer lopna újra váltsa meg, de ha harmadszor is lopáson érik adják el.

f.) Annyira szakadt odakint az eső ezen a vasárnapon, hogy Zsolt úgy döntött, ő bizony nem áztatja el magát, s templomba menés helyett lefeküdt, és egy jót aludt.

I. törvénykönyv 9. paragrafus, a vasárnap megtartásáról. Verjék meg és nyírják le a haját.

6. Mi a hiba?

A feladatlap szerkesztői szándékosan hamisítottak meg forrásokat, emléktárgyakat. (Lapunkban a változtatás nélküli, hiteles tárgyakat közöljük – a szerk.) Keressétek meg a hibákat, és javítsátok írásban!

a.) „Az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében én, a keresztény István, az egész Magyarország királya, Veszprémben létrehozva, fenntartva és berendezkedve a legszentebb Istenanya érseki monostorát... adományozok ennek a monostornak kilenc falut földjével együtt. E falvak neve: először Szárberény negyvennyolc füsttel és hat halázzsal, a másik falu Ordas két tóval és négy vadásszal... Aztán Csittény, aztán Szántó, aztán Padrag, aztán Zaleszi és Gerencsény.”

Az adományozásról szóló rendelkezést megtoldottuk a „...a másik falu Ordas két tóval és négy vadásszal...” részlettel, s ez a valóságban nem szerepel az adományok között.

b.) A koronázási jogar gömbjeinek függői lemaradtak.

c.) A kalocsai királyfejről elmaradt az András-kereszt.

d.) „Minden éjjel amikor a többiek már lefeküdtek, ő – mint királyi sarjhoz illik – maga előtt két gyertyával világított, Istennek zoltárokat énekelve virrasztott, és mindegyik zoltár végén szíve töredelmével kért bocsánatot. Isten meghallgatta az ifjú szívből jövő imáját, s megbocsátotta vétkeiket.”

Szent Imre legendáját ki egészítettük az „Isten meghallgatta az ifjú szívből jövő imáját, s megbocsátotta vétkeiket.” oda nem tartozó mondattal.

e.) „A jó István király / Kicsit elszundikált, / Beh szép álmot látott! / Magyarország népe, / Mária országa / Istenhez felszállott. / Mikor fölcsődött, / nagyot fohászzkodott...”

Hozzáköltöttük a vershez a következő sorokat: „Magyarország népe / Mária országa / Istenhez felszállott.”

f.) Az Inicialéban felső ruhával láttuk el Szent Istvánt, eredetileg felsőteste mezítelen.

g.) „Legelső királya a magyar nemzetnek, / Rómából hozaték koronája ennek, / Istentől rendelt volt e nemzetségnek, / Hogy helyre hozassék félelme Istennek. / Ott fekszik, kebelében elhalt az érzemény, / Megölhetné galamb is, mert nincs eszméletén, / Ott fekszik, mint szobormű, mely kétfelé hasadt, / Átkával megátkozta a herceg-ifjakat.”

Két versből egyet alkottunk. 1-4 sor: Liszti László „A magyar királyokról” című versének részlete. 5-8. sor: Garai Já- →

nos „A beteg király” című versének részlete.

h.) „Ezért fiam, az ifjakkal és a kevésbé bölccsekkel ne tanácskozz, ne is kérj tőlük tanácsot, csak a gyűlés véneitől, kiknek koruk és bölcsességük miatt megfelel ez a feladat. A tanács pedig álljon a főpapokból, ispánokból, legjobb vitézekből, s az összes vénekből.”

István király intelmei „Erkölcstanító könyvecske” című fejezetét az alábbi részlettel egészítettük ki: „A tanács pedig álljon a főpapokból, ispánokból, legjobb vitézekből, s az összes vénekből.”

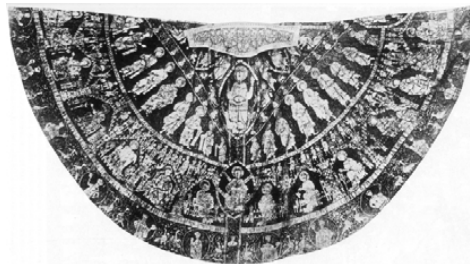
i.) A Gizella-keresztről hiányzott a feszület talpától a két nőalak: Gizella és anyja. Más megoldás is elfogadható: hiányzik a kereszt alatti gömb.

j.) Hiányzott a szarkofág azon részlete, amelyen az angyal kezében pólás gyermeket tart, mely a halott lelkét jelképezi.

k.) A koronázási palástról hiányzott a latin nyelvű ajánlás. Más megoldásként elfogadható, hogy a palást csatja hiányzik.

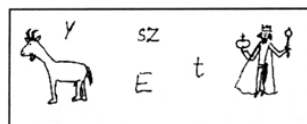
7. Szent István a szépirodalomban

Neveztek meg pontos bibliográfiai adatokkal – a mű keletkezési időpontjától függetlenül – öt szépirodalmi (prózai, illetve drámai) alkotást, mely Szent István életéhez vagy uralkodásához kapcsolódik! Közülük egy műről készítenek elemző ismertetést, amely kiter az alkotás történelmi hitelességére, a témaként választott esemény jelentőségére, István alakjának ábrázolására! Az ismertetés terjedelme legfeljebb egy gépelt vagy kézzel írott A/4-es oldal legyen!

Legismertebb művek – Boldizsár Miklós: Az államalapító; Girzik Ferenc: István, a magyarok első királya; Harsányi Lajos: A nem porladó kezű király; Kós Károly: Az országépítő; Ratkó József: Segítsd a királyt!; Sik Sándor: István király; Szabó Magda: Az a szép fényes nap; Szigligeti Ede: Vazul.

8. Képben vagyunk

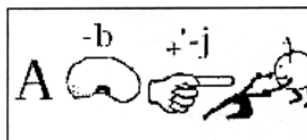
Szent István a középkori Magyarország legnépszerűbb szentje volt. Emlékét őrzi több középkori település, sok templom védőszentjévé választotta. A betű- és a képrejtvények olyan települések nevét rejtik, amelyet Szent Istvánról neveztek el, vagy őt választották meg a település templomának védőszentjévé. Fejtésük meg őket, majd jelöljétek a térképen a falvakat, városokat!

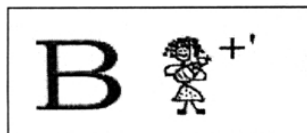
Bakonyszentkirály

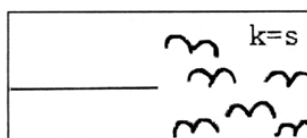
Székesfehérvár

Abaújszántó

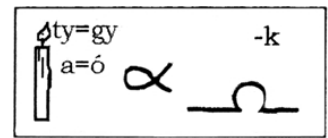
Nagybánya

Csikmadaras

Lajtapordány

Gyergyófalva

9. Beszélő nevek

A következő rejtvényben mindenféle irányban 20 falu nevét rejtettük el. Feladatotok, hogy rajzoljátok körbe a megtalált neveket, és írjátok mellé egy-egy szóval, hogy mivel foglalkoztak ezekben a falvakban!

G	E	L	E	N	C	S	É	R	A	S	C	O	B
H	V	O	R	I	I	Z	S	A	L	A	H	S	R
Ó	N	V	M	Z	F	E	H	O	D	A	S	Z	Á
G	Y	Á	Ó	S	A	K	I	J	M	A	Ú	A	T
Y	K	S	T	Á	Z	E	A	C	S	Z	R	P	A
E	O	Z	N	D	E	R	L	P	O	D	O	S	
S	V	L	Á	A	K	E	B	T	O	D	L	L	C
Z	Á	U	Z	V	A	S	V	I	É	Ú	H	V	L
G	C	T	S	R	S	Ó	G	M	K	B	I	N	Ó
A	S	Z	Ú	C	S	I	E	T	E	S	Z	É	R
J	L	D	A	F	F	S	Z	O	L	L	O	S	G

Ardó: erdőővők; Ács: ácsok; Bocsár: kádárok; Csátár: pajzskészítők; Daróc: vadfogók; Fazekas: edénykészítők; Födemes: méhészek; Gelencsér: edénykészítők; Halászi: halászok; Hodász: hódvadászok; Högyész: menyétvadász; Kovácsi: kovácsok; Lovászi: lovászok; Ötvös: ötvösök; Szántó: földművesek; Szekeres: székékesítő; Szöllős: szőlőművesek; Szűcsi: szűcsök; Teszér: ácsok; Vadászi: vadászok.

10. Tervezz várat!

Hogyan épült egy államalapítás kori földvár? Írjátok le, és készítsétek el – mellékletben – alaprajzi vázlatát! A leírás terjedelme legfeljebb egy gépelt vagy két kézzel írt A/4-es oldal legyen, valamint az alaprajz.

Az alaprajz elkészítésének és a földvár építésének leírásánál figyelembe vesszük annak államalapítás kori hitelességét, valamint a kivitelezés megvalósíthatóságát és a rajz esztétikumát is. (A feladat értékeléséhez segítséget nyújt a Szent István és kora szerk:

Glatz Ferenc, Kar →

dos József, Nováki Gyula: *Várépítészeti Magyarországon a X-XI. században pp. 145-151. vagy Nováki Gyula: Várépítészetiünk kezdete szerk: Gerő László. Bp. 1978.)*

11. Arcok és ... vallomások

a.) Összetört egy kép. Ha összerakod, megtudhatod, vajon kit ábrázol. Honnan származik?

I. Géza király. A Szent Korona egyik zománcképe.

b.) Kit ábrázol a hagyomány szerint a képen lévő lovas szobor fejrészlete? Hol található? Miért egyedi ez a megoldás?

A bambergi lovas szobor részlete, amelyen Szent Istvánt egyedülálló módon fiatalon ábrázolják. (Szent István egyetlen hiteles ábrázolása az 1031-ben készült koronázási paláston található. Az összes többi István-szobor vagy -festmény készítése időszakának megfelelően stilizált – a szerk.)

c.) Ki a miniatúrán ábrázolt szent? Hol található az alkotás? Milyen eseményt örökít meg?

Magyar Anjou Legendárium. Szent István felkéri Gellértet, hogy vállalja fia nevelését.

12. Hatos trió

Összekeveredtek az évszámok, helyszínek, személyek. Illeszd egymás mellé őket, s így kialakulnak a megfelelő triászok!

997, 1002, 1060 v. 1065, 1083, 1001, 1030,

Pannonhalma, Passau, Veszprém, Róma, Esztergom, Csanád, Gizella, Radla, Vecellin, VII. Gergely, Asztrik, Gellért.

997 – Veszprém – Vecellin, 1001 – Esztergom – Asztrik, 1002 – Pannonhalma – Radla, 1030 – Csanád – Gellért, 1060 v. 1065 – Passau – Gizella, 1083 – Róma – VII. Gergely.

13. Szent Jobb körmenet

Legmegbecsültebb ereklyénk Szent István király jobb kézfeje. Ma a budapesti Szent István Bazilikában őrzik. Jelöld Európa térképén – a kezdetektől napjainkig – hanyattatásának állomásait!

Székesfehérvár; Szent Jobb (román: Siniob) Bihar megye, Berettyó – part; Dalmácia (valószínűleg a tatárjárás idején); (1370 felkar: Lemberg – Krasznahorka 1420 k. kar alsó része: Bécs); Székesfehérvár 1420; Bosznia 1590; Ragusa; 1771 Bécs – Győr – Pannonhalma – Buda; 1945 Frankfurt; 1945 Budapest, Szent István Bazilika.

14. „Kard által vész ...”

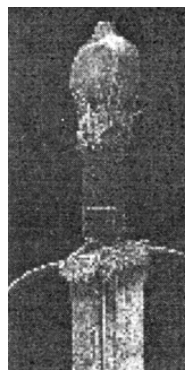
A képen látható kardok mikor készültek, melyik kapcsolható közülük a hagyomány szerint Szent István személyéhez, hol őrzik őket ma?

1. kard: X. század, normann kard, Prága Szent Vitus Székesegyház;

2. kard: XVI. század, Velencei Nemzeti Múzeum, Parlament;

3. kard: Attila kard XI. század, Bécs Kincstár

Kossuthfalva II.

Pesterzsébeti Kossuth-emlékek

● folytatás lapunk 1999. áprilisi számából

Hogy pedig e már épülőben lévő községben a nagy név tulajdonosa és majdan örököse mindjárt kezdettől fogva illetőségű is legyen, engedje meg, hogy én egy háztelket több lelkes képviselőink leendő szomszédságában a kegyelet legönzetenőbb érzetével örökül felajánlhassak. Kérésemet és csekély ajánlatomat nem ifjú rajongásból teszem, hisz már ötven éves vagyok, ki a haza fény- és gyásznapjait keresztül éltem.

Mély tisztelettelés hazafiúi üdvözlettel vagyok

Soroksártn, 1870. decz. 30.

igaz tisztelője Biroy Béla, régi honvéd.”

„Biroy Béla úrnak Soroksártn.

Turin, jan. 14-kén, 1870.

Uram Barátom!

Mult decz 30-káról kelt levele jogot adott nekem önt e nevéen szólítani, melyhez én mély értelmet kötök.

Ön Gubacs pusztai telepítményét „Kossuth”-nak nevezte el. Szívesen adom hozzá beleegyezésemet.

Harmadik nevű község lesz a hazában. A másik kettőnél – melynek egyike családom ősrégi fészke – az eredetét sok századok homálya fedi, melyre csak néhány római pénz a Róma classikus történetíróinak említései vetnek némi kétes világot.

(Folytatjuk – a szerk.)

Dr. Bogyrirka Emil

TERET NEVEZTEK EL RÓLA

● folytatás az első oldalról

gyűlés Kossuth javaslatára érvénytelennek minősítette. Lamberg szeptember 28-án érkezett Budára – zsebében az országgyűlés is feloszlató királyi leirattal. A Fortuna szállóban civilbe öltözött és elindult Pestre. Érkezésének hírére egy szemfüles pincér gyorsan „kiszivárogtatta”, és erre a hírre az utcán várakozó tömeg – amely Jellačić támadásától már amúgy is pánikhangulatban volt – fegyverkezni kezdett, majd elindult Budára „az áruló ellen”.

Ebben a nagy kavardásban Lamberg egyszerű fiakkereken akadály nélkül áthajtatott Pestre, hogy tárgyaljon Batthyány Lajos miniszterelnökkel, de nem találta, így tovább ment Majláth országbíróhoz, és délután 2 óra tájban visszaindult budai szállására. Már a hajóhíd budai felén járt, amikor egy altiszt felismerte, a tömeg kirángatta a kosiból és ütni-verní kezdte... A nemzetőröknek sikerült

kiragadniok a gróft és elindultak vele Pestre, hogy az országgyűlésnek adják át. Ekkor találkozott egy szembejövő felfegyverzett csoporttal, amelyet Kolosy vezetett, aki a grófhoz rohant és kardjával hatalmas csapást mért a fejére. Az összerogyott emberre aztán rávetette magát a vérszomjas tömeg, amelynek vad szenvedélye nem ismert korlátokat – írta a korabeli sajtó.

A holttestet néhány suhanc lábánál fogva hurcolta a Károly-kaszárnya elé, hogy ott felakassza. Kolosy néhány társával a népitélet színhelyéről az országgyűlésbe ment, egészen az elnöki emelvényig, és szinte önkívületi állapotban kardját – melynek hegyéről még csöpögött a vér – magasra emelve így kiáltott: „Lamberg vére!” Majd sarkon fordult és kirohant az ülésteremből. A megdöbbszent képviselők nevében az országgyűlés elnöke „nem helyeslését nyilvánította Lamberg kivégzése iránt”.

Az esti órákban a honvé-

delmi bizottmány plakátokon hívta fel a város lakosságát „a rend és a közbátorság” szigorú betartására. Ugyanakkor országgyűlési határozat született, hogy a Bécsben tárgyaló Batthyány miniszterelnök „fejezze ki mély sajnálkozását a merénylet fölött” és a „bűntény ügyében a legszigorúbb vizsgálat indíttassék.”

Kolosy tette, Lamberg megölése fordulópontot jelentett az események menetében: végleg eloszlatta a Béccsel való békés meg egyezés lehetőségét, háttérbe szorítva ennek híveit és még elszántabbá tette a radikális szélsőségeket a bécsi udvarban éppúgy, mint a forradalmárok körében. Ez utóbbit igazolja október 6-án Latour bécsi hadügyminiszter felkoncolása...

A magyar radikális álláspontot Petőfi fogalmazta meg:

Lamberg szívében kés, Latour nyakán / Kötél, s utánuk több is jön talán / Hatalmas kezdesz lenni végre, nép!” (Akasszátok fel a királyokat!)

A Lamberg – ügyben indult vizsgálat előtt Kolosy a

hadseregbe „menekült”: beállt honvédek. Vitézül harcolt, októberben már hadnagyként, 1849. januárjában pedig főhadnagyként a komáromi várórságnél. Május végén egy hónap szabadságot kapott, Pestre jött, de Komárom ismételt körülzárása miatt a várba már nem tudott visszatérni, ezért a Tiszai-hadsereghez csatlakozott. Júliusban századossá léptették elő.

A világosi fegyverletétel után szülőföldjén – Maros-Torda megyében – rejtőzködött, majd Frunza álnéven betyáruhában bujdosott... Végül Nagyszében került az osztrák hatóságok kezére, akik Lamberg haláláért vonták felelősségre 1849 végén, és a pesti hadbírószak kötélt általi halálra ítélte.

Hamvai a Fiumei úti temetőben – Kossuth mauzóleuma közelében – közös sírban nyugszanak más kivégzett hazafiakkal együtt.

A Fővárosi Közmunkák Tanácsa 1900-ban – kivégzésének 50. évfordulóján – róla nevezte el Óbudán a korábbi Lujza-teret.

Budapest történetének válogatott bibliográfiája V.

BUDAPEST gazdaságának 125 éve, 1873-1998
Szerk. Kardos József Budapest: Kamarapressz, 1998. – 165 p.: ill., főként színes

BUZA Péter: Fel a fejjel! Fotó: Gadányi György. Budapest Városháza, 1998. – 55 p.: ill., színes; (A mi Budapestünk)

CSAPÓ Katalin: Budapest az egyesítéstől az 1930-as évekig, Budapest Útmutató K., 1999. – 128 p.: ill. (Változó világ, 25.)

Az egyesített főváros: Pest, Buda, Óbuda, Szerk. Gyáni Gábor; [Budapest]: Városháza, 1998. – 398 p.: ill., részben színes, részben térk.; 24 cm. – (A város arcai)

FÖLDES Emília: A Fővárosi Képtár története és gyűjteménye 1890-1945. (a műtárgyjegyzéket összeáll. Földes Emília, Mattyasovszky Zs. Péter) Szerk. Mattyasovszky Zs. Péter. Budapest, Budapesti Történeti Múzeum Fővárosi Képtár, 1998. – 219 p.: 150 ill.

GYÁNI Gábor: Az utca és a szalon: a társadalmi térhasználat Budapesten, 1870-1940. Budapest, Új Mandátum, 1998. – 216 p.: ill. – (Nagyítás, 12.)

Hegyvidéki fotográfiák [a kiadv. anyagát vál. és szerk.] Horváth Tamás, Müllner Jenő Ráday Mihály előszavával; [kiad. a Hegyvidék Szerkesztősége]. – Budapest: Hegyvidék Szerk., 1997. – 95 p.: ill.

MESKÓ Csaba: Gyógyfürdők [Budapest]: Városháza, 1998. – 62 p.: ill., főként színes; 21 cm. – (A mi Budapestünk)

NÉMETH Margit: Vezető az Aquincumi Múzeum Kőtárában Bp.: BTM, 1999. – 74 p.: ill.

PONGRÁCZ Erzsébet: Mozikalauz – [Budapest]: Városháza, 1998. – 45 p.: ill., főként színes (A mi Budapestünk)

PROHÁSZKA László: Duna-korzó [Budapest]: Városháza, 1998. – 59 p. ill., részben színes; (A mi Budapestünk)

Összeállította: Dr. Schwarcz Katalin

ÉLETKÉPES ÖNÁLLÓSÁG

Hetvenéves Pestszentimre

A pestszentimrei Történelmi Társaság által 1991-ben kiadott képeslap

Belügyminiszteri rendelet alapján Blaha államtitkár aláírásával engedélyezte hetven évvel ezelőtt, **1930. január 8-án** Soroksárpéteri településrésznek az önálló életet.

Hosszú évek óta húzódó önállósági küzdelemre került akkor „pont”. Az 1910 körüli mozgalom vitorlájából a jegyzői kirendeltség megnyitásával fogták ki a szelet a soroksári anyaközség vezetői. Jogosnak ítélte az elszakadást 1919-ben a proletárdiktatúra és Marxfalva néven önálló községet hozott létre a környező települések részeinek odacsatolásával. A húszas években az elválás a marxfalvai „múlt” miatt kudarcra volt ítélve, 1927-ben vette kezdetét az újabb ütközet. Ez viszont elakadt Soroksár ellenállásán, mivel csak a kicparcellázott területet akarta átadni az új községnek. Ezért visszavonulót fújt az önállóságot vágyók csapata. Az akkori jegyző kis könyvecskéjében a felsőbb

hatóságokra bízta a döntést, hiszen nem lehet, hogy már az induláskor megfojtsák a községet. Tévedett! A belügyminiszteri rendelet csak a házhelyes területet utalta át az ideiglenesen Soroksárpéteri nevű nagyközségnek. Ezek után nem volt véletlen, hogy már az önállóságról folyó tárgyalás kezdetén meg akartak szabadulni a Soroksár névtől. Végül Pest közelségére, a Pest megyéhez tartozásra hivatkozva, illetve Szent Imre herceg halálának 900. évfordulója tiszteletére vette fel mai nevét a község, Pestszentimre.

A sokak által kételkedve fogadott önállóság életképesnek bizonyult. Bátran mondhatjuk, hogy a „csodák” évei következtek. Egy városi rangra méltó, minden intézménnyel rendelkező, tetszetős települést alakítottak ki az itteni emberek. Rengeteget dolgoztak, adakoztak azért, hogy a húszas évekbeni „Magyarország legszegényebb telepü-

léséből” közkedvelt Budapest-környéki nagyközség váljon.

Az 1950-ig tartó függetlenség számtalan eredménye a háború áldozatává vált. Tulajdonképpen az 1945 utáni időszak csak az újjáépítésre adott lehetőséget, mégis sikerült villamost vezetni a községbe, a legendás 40-es mellett fatemplomot avatni és az előirányzott fejlesztést messze túlszárnyalni. A Nagy-Budapesthez csatolás egy új fejezet Pestszentimre – Pestimre életében. Azóta sok minden változott a ma mintegy 25.000 lakosú településen, de a csodálatot

kiváltó önállóság párját ritkító teljesítménye volt Pestszentimre történetének.

Erre a függetlenséget indító pillanatra emlékeztek azok, akik az államtitkári aláírás hetvenedik évfordulóján részt vettek a Pestszentimrei Községi Ház ünnepi műsorán. A *Dr. Széky Endre Pestszentimre Történelmi Társaság „Pestszentimre önállóságának 70. évfordulója”* címmel készített kis kiállítást, és a jubileum napján nyitották meg a Községi Házban a Társaság **„2000. év pestszentimrei évforduló”** című kiállítását.

Pándy Tamás

Albertfalva társadalma

Területi-társadalmi egyenlőtlenségek

Többéves szociológiai kutatómunka előzte meg az Albertfalvi Keresztény Társaság Kör kiadásában az elmúlt évben megjelenő kötetet. Szerzője, **Virt László** a néhai iparosközség, Albertfalva területén vizsgálja a társadalmi egyenlőtlenségek megoszlását, az évtizedek során kialakult eltérő jellegű lakóhelyi körzetekben. A társadalomtörténelmi előzmények bemutatását követően foglalkozik az egyenlőtlenségek területi megoszlásával,

majd egy összegzésben indokolja kutatási módszerét. Tanulmánya a városzociológia klasszikus útját követi, a humán ökológia módszereinek alkalmazásával. Közölt jegyzetapparátusa kiindulást is ad az e témakör iránt érdeklődő, más kerületek történetét kutató helytörténészeknek. A kiadványt több mint negyven fotó illusztrálja, emberközeli hozván a városrészt nem ismerők számára is Albertfalva múltját és jelenét.

Felelős szerkesztő: Gábel Tibor
Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság
(1043 Budapest, Berda József u. 48., tel.: 370-0652)
és a Budapesti Történelmi Múzeum.
Nyomás: Kolofon Kft., ISSN 1418-4273

F.: Budapesti Honismereti Társaság

1043 Budapest,
Berda József u. 48.

Ingyenes lapunk kereskedelmi forgalomba nem kerül, megtalálható a budapesti kerületek múzeumaiban, helytörténelmi gyűjteményeiben és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi fiókjában. Megjelenését a Budapesti Történelmi Múzeum, a Nemzeti Kulturális Alapprogram Közművelődési Szakmai Kollégiuma, a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány, a Fővárosi Önkormányzat Kulturális Ügyosztálya és a budapesti kerületek önkormányzatainak támogatása teszi lehetővé.